

Franciszek Maroń

Przegląd prac związanych z dziejami Kościoła na Śląsku

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 9, 311-314

1976

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**PRZEGLĄD PRAC ZWIĄZANYCH Z DZIEJAMI KOŚCIOŁA NA ŚLĄSKU
„KWARTALNIKOPOLSKI”**

20 (1974), z. 4: M. Treszel, *Komisja Edukacji Narodowej a pedagogika Felbigera*; J. Pośpiech, *Józef Jagło (1872—1949)*.

21 (1975), z. 2: J. Pośpiech, *Emil Szramek (1887—1943)*. (Uwaga: W przeglądzie bibliograficznym przeoczył Autor artykuły o ks. Szramku w Kwartalniku Opolskim 1970, z. 2 i 1972, z. 4).

„ŚLĄSKI KWARTALNIK HISTORYCZNY — SOBÓTKA”

29 (1974), z. 4: J. Mularczyk, *Kilka uwag o sprawie franciszkanów głogowskich w XIII w.* W zapiskach sprawozdawczych naprowadza J. Puc, *Kościół katolicki na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej*, Materiały i studia pod red. E. Stopniaka, z. 1, Warszawa 1973, 290. W szczególności artykuł J. Wysokiego, *Kościół i duchowieństwo wobec sprawy śląskiej — na marginesie walki o przyłączenie Górnego Śląska do Polski w latach 1920—1921*, oparty na wspomnieniach ks. M. Lewka w *Sacrum Poloniae Mille-nium* oraz kardynała Kakowskiego.

30 (1975), z. 1: T. Kozaczewski, *Przyczyny rozwoju budownictwa murywanego na Śląsku w XIII w.* (Tematem rozprawy jest przeważnie budownictwo sakralne).

30 (1975), z. 2: J. Tazbir, *Tomasz Morus w Polsce*; J. Pietrzak, *Nuncjusz Cosmas de Torres w Polsce (1621—1622)*; J. Długosz, *Śląscy uczniowie szkoły pijarskiej w Podolińcu na Spiszu*.

„NASZA PRZESZŁOŚĆ”

42 (1974), t. XLII, ss. 307 + 3 nlb. Poświęcony „światlanej postaci księdza kardynała Augusta Hlonda w 25-tą rocznicę zgonu” przez redakcję i autorów. Po krótkim ale treściwym słowie wstępnym Prymasa Polski ks. Stanisław Kosiński SDB, który jest w szczęśliwym posiadaniu 50-tomowych *Acta Hlondiana*, ogłosił na ss. 9—24 *Schemat biograficzny Augusta Hlonda (1881—1948)*. Wszędobylski chochlik drukarski niestety już w pierwszym przypisie mylnym składem wierszy zniekształcił treść. Od tego samego Autora pochodzi zestaw bibliograficzny publikacji (ss. 25—60) oraz relacja o młodzieńczych latach Kardynała (ss. 61—108). Tutaj w lata dziecięce Augusta zakradły się dwie nieścisłości. Diecezja wrocławska nie posiadała małych seminariów duchownych. Przez Autora tak nazwany gmach w Bytomiu był konwiktem, fundowanym przez biskupa wrocławskiego i utrzymywanym przez duchowieństwo górnośląskie, przeznaczonym dla pozamiejsowych chłopców, którzy uczęszczali do tamtejszego katolickiego gimnazjum. Liczba kandydatów do konwiktów była ograniczona a przyjmowano tylko tych, którzy mogli się wykazać najlepszymi przez proboszczów wystawionymi świadectwami. Ojciec Augusta w związku ze swym zawodem często zmieniać musiał miejsce zamieszkania i może dlatego mało znany był w parafiach przez niego zamieszkałych. Wspomniany na s. 70 proboszcz i dziekan w Chełmie Śl., ks. Paweł Winkler, nie mógł radzić

małżeństwu Hlondów i zachwalać skierowania swych chłopców do Turyna, gdyż został proboszczem chełmskim dopiero w 1905 r. W tym samym też roku objął jego brat Teodor parafię w Dzieńkowicach, a przeciw pierwsi dwaj Hlondowie udali się do Turyna już w 1893 r. Następny artykuł o pobycie ks. Augusta Hlonda na Górnym Śląsku w charakterze administratora apostołskiego a później pierwszego biskupa katowickiego opracował ks. J. Bańka (ss. 109—139). Pierwsza kartka, jako przegląd dziejowy, poprzedzający właściwy temat, zawiera kilka pomyłek. Z 14 punktów tzw. programu pokojowego Wilsona jedynie 13-ty decydował o niepodległości Polski, która miała obejmować ziemie zamieszkałe przez ludność bezsprzecznie (*indisputably*) polską. Natomiast plebiscyt na Górnym Śląsku przeforsował Lloyd George na obradach Wielkiej Trójki. Obszar plebiscytowy podzielony był na „gminy”, których było 1474, Autor zaś wykazuje ich w sumie 1542. Konferencja Ambasadorów, która 20. X. 1921 r. uchwaliła podział Górnego Śląska, nie miała nic wspólnego z generałem Le Rond. W dalszej części książki ks. M. Bańszak pisze o kapłanach i problemach kapłańskich w działalności Ks. Prymasa jako arcybiskupa gnieźnieńskiego i poznańskiego w latach 1926—1939 (ss. 141—167). Jest to już temat poza zasięgiem „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”. Dlatego — w nadziei, że znajdzie się może jeszcze kiedyś właściwa recenzja na szpaltach naszego Rocznika — odnotowaliśmy tylko Autora i tytuł podobnie jak przy następnych rozprawach, mianowicie ks. arcybiskupa Antoniego Baraniaka o misji opatrnościowej Kardynała w okresie wojny światowej 1939—1945 (ss. 169—194), J. Pietrzaka o działalności Kardynała jako wysłannika papieskiego na ziemiach odzyskanych w 1945 r. (ss. 195—249), ks. Cz. Kamińskiego TChr, o kardynale Augustynie Hlondzie jako założycielu zakonu czyli Towarzystwa Chrystusowego dla wychodźców, i ks. I. Posadzego TChr, o sylwetce duchowej ks. Kardynała (ss. 279—307). Całość tomu oparta jest przeważnie na *Acta Hlondiana* i urozmaicona licznymi fotografiami.

43 (1975), ss. 300 + 2 nlb., wydana z okazji 60-lecia diecezji przemyskiej, umieściła w związku z tym następujące tematy po słowie wstępnym ks. biskupa Ignacego Tokarczuka: *Początki biskupstwa przemyskiego* ks. J. Kwolika; *Zakony w diecezji przemyskiej w XV do XVIII w.* J. Kłoczowski; *Życie religijno-moralne w diecezji przemyskiej w XVII do XVIII w.* O. Damiana M. Synowca OFM; *Kapituła kolegiacka w Brzozowie* ks. J. Rąba; *Organizacja terytorialna diecezji przemyskiej 1772—1850* ks. J. Kumora; *Udział księży diecezji przemyskiej w konspiracjach galicyjskich w latach 1831—1846* B. Łopuszyńskiego; „*Przyjaciel chrześcijańskiej prawdy*” — *szkieł monograficzny pierwszego teologicznego pisma* ks. J. Kwolika i *Organizacja terytorialna i duszpasterska diecezji przemyskiej w latach 1867—1914* I. Homoly. Równocześnie wydało Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyślu: *Tysiąc lat Przemysła. Zarys historyczny*, Kraków 1974.

„ARCHIWA, BIBLIOTEKI I MUZEA KOŚCIELNE”

28 (1974), ss. 416. Z działu organizacji i metodologii nauk historycznych polecamy artykuł ks. S. Librowskiego, *Aktualny stan udostępniania zasobu przechowywanego w archiwach kościelnych*, a z działu inwentarzy tegoż samego Autora, *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej*, część I: *akta przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku akta z lat 1602—1755*, w t. 29 z lat 1755—1766, a w t. 30 z lat 1775—1792. Natomiast amatorom i znawcom regionalnej sztuki kościelnej przypominamy pracę ks. bpa Wincentego Urbana o Muzeum Archidiecezjalnym we Wrocławiu i o katalogu jego zbiorów, opublikowaną w tomach 27 do 30 powyższego wydawnictwa.

29 (1974), ss. 386. Z dziedziny źródłoznawstwa ks. J. K r a c i k napisał artykuł o najstarszych aktach kongregacji dekanalnych w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie z opisem przebiegu zebrań w Nowej Górze w latach 1634—1757 i zapowiedzią podobnego rozbioru akt dekanatu oświęcimskiego z lat 1692—1779, zdeponowanych w archiwum parafialnym w Kętach.

30 (1975), ss. 340. Z dziejów i organizacji zbiorów napotykały tam rozprawę ks. L. G r z e b i e n i a SJ o organizacji bibliotek jezuitów w Polsce od XVI do XVIII wieku, a z dziedziny źródłoznawstwa S. P ł a z y, *Typy źródeł kościelnych, ważne w badaniach nad dziejami wsi w Polsce do połowy XIX w.*

„STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE ŚLĄSKAOPOLSKIEGO”

4 (1974), ss. 335 + 4 nłb. Do prac historycznych w granicach Śląska można zaliczyć ks. K. D o l y, *XV-wieczne synody diecezji wrocławskiej o życiu i posłudze kleru (Studia nad dziejami duchowieństwa śląskiego w XV w.)*. Na blisko 9 stron wstępu jest 13 stron rozwiązane zadania o stanie duchownym i wypełnionych przezeń obowiązkach duszpasterskich. Ks. A. M a r c o l nakreślił *Zarys dziejów domu księży emerytów w Nysie*. Ks. J. S o b e c z k o, *Ks. Stanisław Stephan (1867—1926). Z dziejów ruchu liturgicznego na Śląsku*. Artykuł informacyjny, ukazujący krótki odcinek życia wybitnego duszpasterza-liturgisty, według twierdzenia Autora prawie nie znanego w naszej literaturze (s. 117). W tytule należało wyraźniej zaznaczyć, iż chodziło jedynie o biogram ks. Stephana — liturgisty, gdyż na Śląsku był dobrze znany jako redaktor „Gazety Katolickiej” o pięknym tytule i mętnej polityce oraz jako autor książki *Der Beuthener Prozess im Lichte der Wahrheit*, Król. — Huta 1904, ss. 320. Można tylko żałować, że ks. Stephan za późno odkrył swoje powołanie jako czołowy liturgista śląski. Na dodatek ujął mu Autor jeszcze 10 lat życia, gdyż umarł rzekomo już w 49 roku. Ks. K. G u m o l przebadał dzieje Oratorium Akademii Krakowskiej pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP w latach 1643—1786. Członkami byli również Ślązacy o bliżej nie ustalonej liczbie. Najobszerniejszy artykuł pochodzi od ks. Z. B u b a k a, który na 63 stronach opisał dzieje wsi Bestwina z pogranicza śląsko-krakowskiego. W dziale „Materiały” znalazły się ks. P. K o ł o c z k a, *Rękopisy prawnicze klasztornych bibliotek kanoników regularnych św. Augustyna na Śląsku*, które mają stanowić podstawę do opracowania nauki prawa kanonicznego w śląskich klasztorach kanoników regularnych św. Augustyna. Drugiej części „Materiałów” dostarczył ks. biskup Wincenty Urban w formie trzeciej kontynuacji regestów dokumentów klasztornych w Henrykowie z lat 1220—1710 oraz parafii w Namysłowie z lat 1384—1799. W rubryce kronikarskiej znalazło się pod tytułem *Prace absolutoryjne kleryków WSD Śląska Opolskiego* szczegółowe sprawozdanie z okazji 25-lecia istnienia Wyższego Seminarium Duchownego, założonego 15. VIII. 1949 r. przez ks. administratora apostołskiego dra Bolesława Kominka w Opolu a przeniesionego w 1950 r. do Nysy.

„ARCHIVFÜR SCHLESISCHE KIRCHENGESCHICHTE”

33 (1975), ss. VII + 256. Zawiera następujące pozycje: H. G r ü g e r, *Nekrolog klasztoru w Henrykowie*, część II o budowniczach klasztoru i cystersach jako duszpasterzach w latach 1280—1550. E. W a l t e r, *Puchar oraz figurka z kości słoniowej św. Jadwigi, wspomniane w inwentarzu klasztoru dominikańskiego św. Wojciecho w 1524 r.* J. K u m o r, *8 biskupów wrocławskich jako kanonicy w Kolonii*. (Do nich należał również królówiczy Karol Ferdynand, syn Zygmunta III Wazy). A. S t r Ń a d, *Rzymskie źródła do wyboru biskupa wrocławskiego, kardynała Filipa Ludwika de Sinzendorf (1732)*. (Praca oparta na źródłach archiwalnych watykańskich). G. M a y, *Kanonik katedralny Adolf Bertram jako referent dla studiujących teologię według listów z archi-*

wum katedralnego i diecezjalnego w Moguncji, oraz jego stanowisko wobec naukowego i ascetycznego kształtowania jako też osobistego traktowania studentów teologii. N. Hettwer, *Książecko-biskupi konwikty chłopięcy we Wrocławiu w I połowie XX stulecia*. A. Sabisch, *Dr Henryk Grządziel, zmarły 1968 jako sufragan Ordynariatu Opolskiego*. (Życiorys). W dziale źródłowym figuruje rozprawa: G. Adrianyi, *Augustyn Theiner i Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia*.

PRZEGLĄD NAJWAŻNIEJSZYCH PRAC DOTYCZĄCYCH KOŚCIOŁA NA ŚLĄSKU

A. Piekarski, *Szkice o Kościele w Polsce*, Warszawa 1974, ss. 274; *Polityka wyznaniowa. Tło, warunki i realizacja*. Oprac. zbiorowe pod red. W. Mysłka i M. T. Staszewskiego, Warszawa 1975, ss. 475; *Historia Kościoła w Polsce*. Red. B. Kumor, Z. Obertyński. T. I do r. 1764, cz. I do r. 1506, oprac. K. Dola i in., Poznań 1974, ss. 464, cz. II do r. 1506, oprac. J. Ataman i in., Poznań 1974, ss. 512; *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, red. M. Rechowicz, Lublin 1974, t. I: *Średniowiecze*, ss. 24 + 423, t. II: *Od Odrodzenia do Oświecenia*, cz. I: *Teologia humanistyczna*, Lublin 1975, ss. 550; *Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki*, praca zbiorowa pod red. L. Kuca i W. Wojdeckiego, Warszawa 1975, t. I, ss. 373; J. Dudziak, *Dziesięć papieska w Polsce średniowiecznej, studium historyczno-prawne*, Lublin 1974, ss. 289; *Towarzystwo św. Franciszka Salezego w Polsce. Wykaz domów i współpracowników w jubileuszu 75-lecia pracy*. Red. L. Kaliński przy współudziale zespołu, Kraków 1975, ss. 279; *75 lat działalności Salezjanów w Polsce. Księga Pamiątkowa*. Red. R. Popowski, St. Wilk, M. Lewko, Łódź 1974, ss. 383 (m. in. Materiały do bibliografii publikacji Salezjanów polskich za lata 1897—1974); *Chrześcijańska odpowiedź na pytanie człowieka. W 750-lecie służby polskich Dominikanów Bogu i ludziom*. Praca zbiorowa, aut. J. Badeni i in., Warszawa 1974, ss. 540; *Konstytucje i zarządzenia generalne. Zakon Posługujących Chorym, Ojcowie Kamilianie, Tarnowskie Góry 1975, ss. 75; *Stadami św. Jana Bosko*. A. L'Arco, *Błogosławiony Michał Rucina*; A. Świda, *Powołanie Augusta Czar to ryskie go o; L. Strada, *Śługa Boży ks. Rudolf Komorek, nowa ozdoba narodu polskiego*, Kraków 1973, ss. 125; *Dei Virtus. Kardynałowi Bolesławowi Kominkowi w hołdzie*. Współautorzy Stefan Wyszynski i in., red. J. Krucina, Wrocław 1974, ss. 291; *Verbum Crucis. Kardynałowi Bolesławowi Kominkowi w hołdzie*. Współautorzy M. Rechowicz i in., red. J. Krucina, Wrocław 1974, ss. 323; K. Mieszkowski, *Studia nad dokumentami katedry krakowskiej XIII wieku. Początki kancelarii biskupiej*, Kraków 1974, ss. 161; A. P. Wegert, *Dzieje parafii ewangelickiej w Bielsku*, Warszawa 1974, ss. 97; L. Górecki, *Walka o polskość szkoły ludowej na Górnym Śląsku w latach 1801—1872*, Katowice 1974, ss. 195; J. Matuszczyk, *Z dziejów architektury drewnianej na Śląsku*, Bytom 1971, ss. 178 + 111; K. Mączewska-Pilch, *Tympanon fundacyjny z Ołtyna na tle przedstawień o charakterze donacyjnym*, Wrocław 1973, ss. 152; S. Pałowski, *Pożary kościołów i kaplic. Zagrożenie, zapobieganie, gaszenie*, Warszawa 1974, ss. 215; Ks. W. Szetelnicki, *Odbudowa kościołów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945—1972*, Rzym 1975, ss. 442; T. Chrzanowski, *Rzeźba lat 1560—1650 na Śląsku Opolskim*, Warszawa 1974, ss. 176 + 157; *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. 6: *Województwo katowickie*, pod red. I. Reduch-Samkowej i J. Sameka, z. 3: *Miasto Cieszyn i powiat cieszyński*, Katowice 1974, ss. 148 + tablice; I. Kadulka, *Ze studiów nad tematem jezuickim ówczesnego Oświecenia (1746—1765)*, Wrocław 1974, ss. 200 + il. (Obejmuje okres przejściowy dla szkolnictwa XVIII w., w którym konwikty jezuickie również na Śląsku odgrywały znaczną rolę).**